

УДК 658.1

[https://doi.org/10.33296/2707-0654-19\(38\)-16](https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-16)

СЛАСТЯНИКОВА АНЖЕЛІКА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Навчально-науковий інститут
«Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5170-6113>

П'ЯТОДВЕРНИЙ МАКСИМ

здобувач 1 курсу третього освітньо-наукового
рівня вищої освіти (доктор філософії),
Навчально-науковий інститут
«Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCIDiD: <https://orcid.org/0009-0006-6661-5640>

РИЗИКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Анотація. В статті обґрунтовано, що ринкова економіка та жорстка конкуренція є основними джерелами виникнення ризиків, загроз, небезпек та непередбачуваних ситуацій в діяльності суб'єктів господарювання. Акцентовано, що поняття економічної безпеки тісно пов'язано із поняттями ризик, виклик, загроза, небезпека. Відзначено, що теорія ризику дозволяє аналізувати різноманітні загрози (інтегрована теорія ризику, яка поєднує кілька методологій і підходів, дозволяючи врахувати як кількісні, так і якісні аспекти ризиків), визначати їх ймовірність та вплив (теорія ймовірностей – базується на використанні математичних моделей розподілу для аналізу ризиків), розробляти стратегії та заходи з метою зменшення ризику та забезпечення стійкості економічної діяльності (теорія очікуваної корисності, теорія портфеля (модель Марковіца), поведінкова теорія ризику, теорія катастроф (теорія хаосу), теорія ігор). Проаналізувавши певну кількість публікації і врахувавши надбання дослідників, авторами виділені основні шість груп ризиків, з якими стикається більшість підприємств в процесі своєї господарської діяльності (фінансові, операційні, стратегічні, юридичні, репутаційні, соціальні ризики). Обґрунтовано, що аналіз та оцінка ризиків відбувається з використання певних методів кількісного та (або) якісного оцінювання. Доведено, що в залежності від потреби можуть бути використані комбінації декількох методів, або

специфічні, притаманні тільки певній групі ризиків, методи. Запропонована систематизація методів оцінки ризиків, що використовуються для всіх (або більшості) груп ризиків підприємства та специфічні методи оцінки ризиків, що використовуються для окремих груп ризиків підприємства. Визначено, що ключовими тенденціями в управлінні ризиками є конвергенція технологій (зростання кількості даних та розвиток технологій, таких як хмарні обчислення, потребують нових підходів до управління ризиками, включаючи використання динамічних та адаптивних моделей оцінки ризиків) та вплив людського фактора (пандемія COVID-19 підвищила значущість ризиків, пов'язаних з віддаленою роботою та кібербезпекою). Окреслено, що перспективами подальших досліджень є розробка алгоритмів впровадження комплексних систем управління ризиками на основі інтегрованого підходу, зокрема ESRM.

Ключові слова: ризики, групи ризиків, якісні методи оцінювання, кількісні методи оцінювання, комбінація методів.

Вступ. Суб'єкти господарювання, маючи певну економічну свободу, здійснюють свою господарську діяльність в умовах невизначеності і ризиків, які притаманні як економіці в цілому, так і окремим галузям. Тому кожне підприємство створює відповідно до власних потреб систему економічної безпеки. В свою чергу рівень економічної безпеки підприємства залежить від наявності дієвої системи управління ризиками, як складової економічної безпеки підприємства, можливостей вчасно виявляти ризики, визначати їх джерела та сферу прояву, обирати відповідні методи оцінювати, знаходити способи мінімізації їх негативних наслідків. Отже, від коректності обраного методу оцінки ризику, залежить ефективність управлінських рішень щодо способів захисту від ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень у сфері оцінки ризиків в системі економічної безпеки підприємства демонструє широкий спектр методологій і підходів, що використовуються для ідентифікації, аналізу та управління ризиками. Багато напрацювань в наукових джерелах стосовно: теоретичного обґрунтування сутності ризику в аспекті економічної безпеки підприємств, зокрема таких дослідників Архипенко Т.А., Іванова М.І. [2], Гавловська Н.І. [16] та інші; класифікації ризиків з

використанням різних підходів, напрямів та в залежності від галузей (дослідники та науковці Прохорова В.В. [14], Дуднева Ю.Е. [7], Савчук Л.М., Аберніхіна І.Г. [15] та інші); механізмів та систем управління ризиками в аспекті економічної безпеки підприємств (Прохорова В.В. [14], Мушнікова С., Корсаков Д.[12], Дмитренко В.І. [6], Глущевський В.В., Метрик Р.Ю., Смородін В.В.[4], Гаврись П.О., Гаврись М.О., Гаврись О.М.[3], Проскура В.Ф. [13], Савчук Л.М., Аберніхіна І.Г. [1] та інші); методів оцінювання ризиків (Жигірь А.А. [8], Колесник Т.М., Колонтаєвський О.П. [9], Литовченко О.Ю. [11], Голобурда Ю.В. [5] та інші).

Метою статті є виокремлення з безлічі існуючих видів ризиків основних ризиків, з якими може стикатися підприємство при організації системи економічної безпеки, а також систематизація методів оцінки ризиків (включаючи як кількісні, так і якісні підходи) за кожною з виділених груп ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зазначити, що ринкова економіка та жорстка конкуренція є основними джерелами виникнення ризиків, загроз, небезпек та непередбачуваних ситуацій в діяльності суб'єктів господарювання. Вони висувають нові вимоги до побудови та організації системи економічної безпеки підприємств.

Система економічної безпеки підприємства – це комплекс заходів, методів, і засобів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства шляхом захисту його від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Поняття економічної безпеки тісно пов'язано із поняттями ризик, виклик, загроза, небезпека [16, с. 37]. А теорія ризику вивчає вплив загроз та ризиків на безпеку економічних систем та організацій. Теорія ризику дозволяє аналізувати різноманітні загрози (інтегрована теорія ризику, яка поєднує кілька методологій і підходів, дозволяючи врахувати як кількісні, так і якісні аспекти ризиків), визначати їх ймовірність та вплив (теорія ймовірностей – базується на

використанні математичних моделей для оцінки ймовірностей різних ризиків. Вона включає статистичні методи та імовірнісні розподіли для аналізу ризиків), розробляти стратегії та заходи з метою зменшення ризику та забезпечення стійкості економічної діяльності(теорія очікуваної корисності, теорія портфеля (модель Марковіца), поведінкова теорія ризику, теорія катастроф (теорія хаосу), теорія ігор).

На сьогодні в науковій літературі існує значна кількість різних визначень поняття «ризик». Але можна навести кілька узагальнюючих визначень даного поняття.

Ризик – це можливість виникнення негативних подій або втрат при прийнятті рішень або виконанні конкретних дій [16, с. 37].

Ризик не можна розглядати тільки як негатив, оскільки у разі сприятливих подій є ймовірність отримання додаткового прибутку та успіху підприємства загалом. Дослідники [2, с. 5-6] визначають ризик як вплив невизначеності на досягнення цілі.

Система економічної безпеки підприємства включає комплекс заходів, що спрямовані на забезпечення стійкості його функціонування та захисту від різноманітних загроз і ризиків. Важливою складовою цієї системи є ідентифікація та управління ризиками, які можуть впливати на економічну стабільність і розвиток підприємства.

В сучасних дослідженнях ризиків існує значна кількість їх класифікацій з точки зору впливу на діяльність підприємства. Проаналізувавши певну кількість публікації і врахувавши надбання дослідників [7, 11, 15, 16], автори виділили основні шість груп ризиків, з якими стикається більшість підприємств в процесі своєї господарської діяльності (рис.1).

Фінансові ризики включають:

– кредитний ризик – можливість невиконання контрагентами своїх фінансових зобов'язань;

- ризик ліквідності – ймовірність недостатності ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань;
- валютний ризик – коливання валютних курсів, які можуть вплинути на фінансові результати;
- процентний ризик – зміни процентних ставок, що впливають на вартість кредитів.

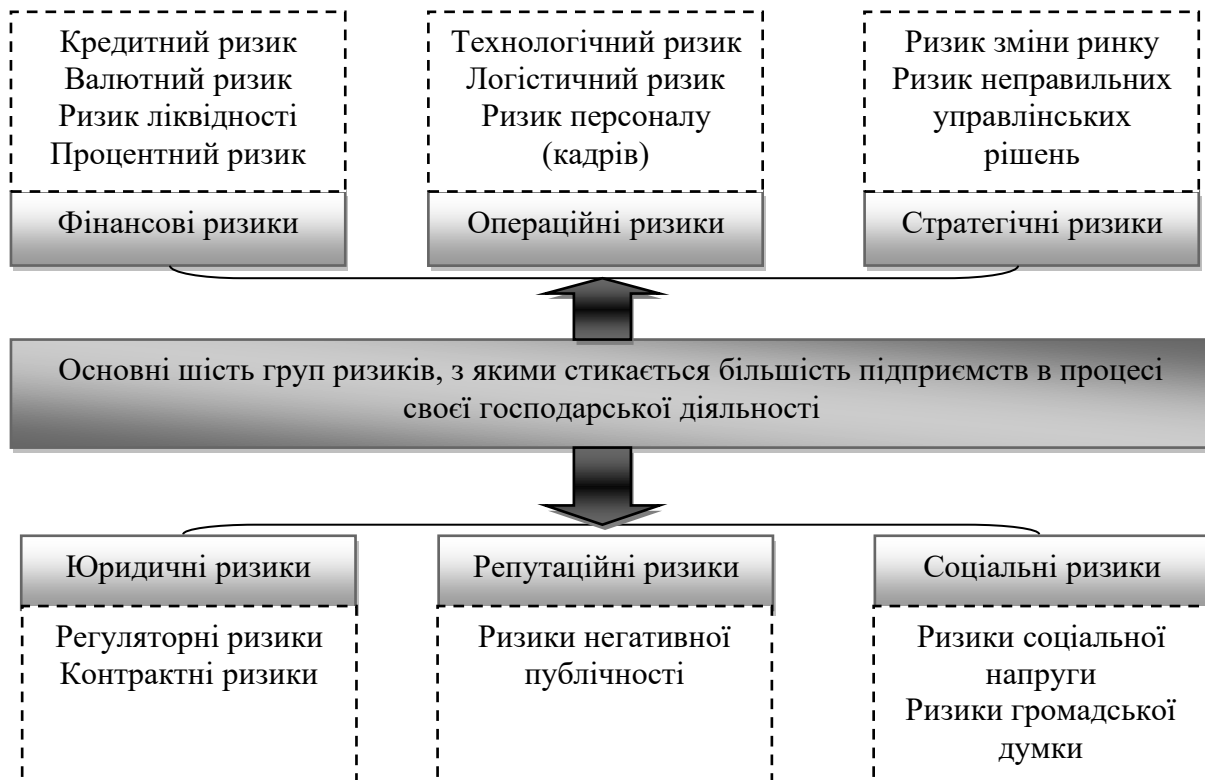

Рис. 1. Основні ризики, з якими може стикатися підприємство в системі економічної безпеки

Авторська розробка.

Операційні ризики характеризують:

- технологічні ризики – відмова або несправність обладнання, ІТ-систем;
- логістичні ризики – проблеми з постачанням сировини, продукції, порушення транспортних ланцюгів;
- ризики персоналу (кадрів) – низька кваліфікація персоналу, плинність кадрів, відсутність мотивації.

Стратегічні ризики включають:

- ризик зміни ринку – зміни в структурі попиту і пропозиції, нові конкуренти, зміни споживацьких уподобань;
- ризик неправильних управлінських рішень – не ефективні інвестиції, помилкові стратегії розвитку.

Юридичні ризики:

- регуляторні ризики – зміни в законодавстві, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства;
- контрактні ризики – можливість виникнення спорів з контрагентами, недотримання умов договорів.

Репутаційні ризики – ризики негативної публічності (негативні відгуки, скандали, які можуть знизити довіру до підприємства).

Соціальні ризики:

- ризики соціальної напруги – невдоволення працівників умовами праці, соціальні конфлікти всередині колективу;
- ризики громадської думки – зміни в суспільних настроях, які можуть вплинути на сприйняття підприємства.

Управління цими ризиками включає кілька основних етапів:

1. Ідентифікація ризиків: виявлення потенційних загроз та ризиків, що можуть вплинути на діяльність підприємства.
2. Аналіз і оцінка ризиків: визначення ймовірності виникнення ризиків і їх потенційного впливу на підприємство.
3. Розробка заходів управління ризиками: планування і впровадження заходів для мінімізації або усунення ризиків.
4. Моніторинг і контроль: постійне спостереження за ризиками і ефективністю застосованих заходів для їх управління.

Аналіз та оцінка ризиків відбувається з використання певних методів кількісного, якісного оцінювання. В залежності від потреби можуть бути

використані комбінації декількох методів, або специфічні, притаманні тільки певній групі ризиків, методи.

Розглянемо більш детально методи оцінювання наведених на рис. 1 ризиків.

В таблиці 1 систематизовано методи оцінки ризиків, що використовуються для всіх, або більшості груп ризиків підприємства.

Таблиця 1

Методи оцінки ризиків, що використовуються для всіх (або більшості) груп ризиків підприємства

Метод оцінки ризиків	Для яких ризиків може застосовуватись	Коротка характеристика та напрям застосування
Аналіз сценаріїв	Фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики, юридичні ризики, репутаційні ризики, соціальні ризики	Розробка декілька можливих сценаріїв розвитку подій і оцінка їх впливу на фінансові показники підприємства (для оцінки кредитних, валютних ризиків); на репутацію підприємства та соціальні наслідки; на операційні ризики; на обрану стратегію підприємства і підготовку до різних можливих ситуацій в майбутньому; для оцінки потенційних ризиків що можуть мати юридичні наслідки для підприємства, підготовка стратегій для їх запобігання та мінімізації.
SWOT-аналіз	Фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики, юридичні ризики, репутаційні ризики, соціальні ризики	Оцінка сильних і слабких сторін підприємства, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища. Допомогає ідентифікувати фінансові ризики і визначити напрями управління ними; внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на операційні ризики; стратегічні ризики та оцінити їх вплив на довгострокову стратегію підприємства; внутрішні і зовнішні юридичні ризики, планування заходів для управління ними; внутрішні і зовнішні репутаційні та соціальні ризики.
Метод експертних оцінок	Фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики, юридичні ризики, репутаційні ризики, соціальні ризики	Залучення фахівців для оцінки ризиків на основі їх досвіду та знань. Використовується для ідентифікації та оцінки ризиків, які важко кількісно виміряти, специфічних юридичних, репутаційних, соціальних ризиків, які важко виявити за допомогою стандартних методів.
Метод дерева рішень	Фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики, юридичні ризики	Візуалізація можливих рішень і їх наслідків у вигляді дерева, що допомагає оцінити ризики кожного варіанта. Використовується для прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності, для прийняття управлінських рішень у ситуаціях з потенційними юридичними наслідками

Продовження табл. 1

Аналіз ймовірностей і наслідків	Фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики	Оцінка ймовірностей настання потенційних стратегічних, операційних і фінансових ризиків та їх впливу на фінансові результати та ключові показники діяльності підприємства. Використовується для пріоритетизації ризиків і визначення заходів щодо їх мінімізації.
Аналіз ризиків на основі контрольних листів	Операційні ризики, юридичні ризики, соціальні ризики	Використання статистичних методів для моніторингу та контролю операційних процесів у реальному часі. Допомогає виявити відхилення від нормального функціонування та вжити своєчасні заходи. Використання контрольних списків для систематичної перевірки різних аспектів юридичної діяльності підприємства та соціальних аспектів діяльності підприємства. Регулярний моніторинг юридичних ризиків та соціальних ризиків, забезпечення дотримання всіх необхідних стандартів і норм.
Метод Монте Карло	Фінансові ризики, операційні ризики	Використання числових методів для оцінки ймовірностей та розподілу можливих фінансових та операційних результатів. Використовується для оцінки складних фінансових інструментів та портфелів активів, а також операційних ризиків, які важко піддаються точному прогнозуванню.
Аналіз чутливості	Фінансові ризики, стратегічні ризики	Визначення впливу зміни ключових фінансових показників на результати діяльності підприємства. Використовується для оцінки ризику зміни основних факторів, що впливають на фінансові показники, а також для визначення найвразливіших аспектів стратегії і оцінки ризиків, пов'язаних з цими аспектами
Моніторинг та раннє попередження	Стратегічні ризики, репутаційні ризики	Постійний моніторинг зовнішнього середовища та внутрішніх показників для виявлення ранніх ознак потенційних загроз. Допомогає вчасно виявляти і реагувати на зміни, які можуть вплинути на реалізацію стратегії та на репутацію підприємства.
Аналіз конкурентного середовища	Стратегічні ризики, репутаційні ризики	Метод оцінює п'ять основних сил, що впливають на конкуренцію в галузі: загрозу нових учасників ринку, силу постачальників, силу покупців, загрозу заміників та інтенсивність конкурентної боротьби. Використовується для оцінки конкурентних ризиків і визначення стратегічних напрямків для зміцнення позицій на ринку, а також для виявлення репутаційних ризиків у порівнянні з конкурентами.
Аналіз медіа-контенту, соціальних мереж, інтернет-платформ	Репутаційні ризики, соціальні ризики	Аналіз згадувань про підприємство у ЗМІ, соціальних мережах та інших публічних джерелах. Використовується для виявлення негативних публікацій та оцінки їхнього впливу на репутацію підприємства, а також для виявлення соціальних настроїв та їхнього впливу на підприємство.

Продовження табл. 1

Соціологічні опитування та інтерв'ю	Репутаційні ризики, соціальні ризики	Збір думок клієнтів, співробітників, партнерів та інших зацікавлених сторін щодо репутації підприємства. Допомагає отримати безпосередню зворотну інформацію про сприйняття підприємства. про настрої, очікування та задоволення різних груп.
Аналіз інцидентів	Репутаційні ризики, соціальні ризики	Аналіз випадків, що мали негативний вплив на репутацію підприємства в минулому. Використовується для визначення причин інцидентів та розробки заходів для їхнього запобігання у майбутньому.

Систематизовано авторами на основі [1, 4, 5, 8, 9].

У таблиці 2 наведено специфічні методи оцінки ризиків, що використовуються окремих груп ризиків підприємства.

Таблиця 2

Специфічні методи оцінки ризиків, що використовуються
для окремих груп ризиків підприємства

Метод оцінки ризиків	Для яких ризиків може застосовуватись	Коротка характеристика та напрям застосування
Фінансові ризики	Стрес-тестування	Стрес-тестування – це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Цей метод також може використовуватися на мікрорівні для оцінки стабільності страхової компанії, підприємств різних форм власності та видів діяльності [10, с. 144] Сутність стрес-тестування (stress-testing) полягає в моделюванні виняткової, але можливої ситуації, в якій теоретично може опинитися підприємство, та у визначенні впливу різного роду стресових подій на його грошові потоки. Стрес-тестування є оцінкою різних сценаріїв розвитку фінансового стану діяльності підприємства методом аналізу «що – якщо».
	Аналіз фінансових коефіцієнтів	Використання фінансових коефіцієнтів (ліквідності, рентабельності, оборотності та інші) для оцінки фінансового стану підприємства. Дозволяє виявити потенційні фінансові проблеми [11].
Операційні ризики	Аналіз бізнес-процесів	Вивчення та картографування всіх бізнес-процесів підприємства для виявлення потенційних точок відмови та слабких місць. Використовується для виявлення операційних ризиків, пов'язаних з процесами та процедурами [14].

Продовження табл. 2

	Аналіз статистичних даних	Використання історичних даних для аналізу частоти та наслідків минулих операційних ризиків. Дозволяє визначити тренди і оцінити ймовірність майбутніх ризиків [13].
	Аналіз вартості	Порівняння витрат на заходи щодо зниження операційних ризиків з потенційними втратами від їх настання. Дозволяє оцінити економічну доцільність заходів з управління ризиками [1].
	Метод FMEA	Аналіз можливих відмов у процесах і системах та їх наслідків для підприємства. Використовується для визначення критичних точок і розробки заходів щодо запобігання відмовам.
	Внутрішній аудит	Проведення регулярних перевірок внутрішніх процесів для виявлення і оцінки операційних ризиків. Забезпечує незалежну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю [3].
Стратегічні ризики	PESTEL-аналіз	PESTEL-аналіз (Political, Economic, Social, Technological, Environmental, Legal) оцінює зовнішні фактори, що впливають на підприємство. Дозволяє ідентифікувати макроекономічні ризики, які можуть вплинути на стратегію підприємства [8].
	Balanced Scorecard (BSC)	Система оцінки ефективності, яка враховує фінансові та нефінансові показники. Метод включає чотири перспективи: фінансову, клієнтську, внутрішніх процесів та навчання і розвитку. Використовується для моніторингу досягнення стратегічних цілей і виявлення ризиків, пов'язаних з невідповідністю стратегічним пріоритетам.
Юридичні ризики	Юридичний аудит	Комплексна перевірка юридичної документації, договорів та інших правових аспектів діяльності підприємства. Виявлення потенційних юридичних ризиків, розробка рекомендацій для їх мінімізації.
	Аналіз договорів	Оцінка умов договорів на предмет можливих ризиків, таких як невідповідність законодавству, непередбачені зобов'язання, штрафні санкції. Перевірка всіх договірних відносин для виявлення слабких місць та внесення необхідних коректив.
	Аналіз комплаєнсу	Оцінка відповідності діяльності підприємства внутрішнім політикам, стандартам і законодавчим вимогам. Перевірка дотримання підприємством правил і норм, виявлення та усунення порушень.
	Аналіз судової практики	Оцінка можливих ризиків на основі існуючої судової практики, підготовка до потенційних судових спорів. Оцінка можливих ризиків на основі існуючої судової практики, підготовка до потенційних судових спорів.
Репутаційні ризики	Фінансовий аналіз	Оцінка впливу репутаційних ризиків на фінансові показники підприємства. Дозволяє виявити фінансові наслідки репутаційних загроз [11].
	Аналіз ланцюга поставок	Дозволяє виявити потенційні репутаційні ризики, пов'язані з діяльністю контрагентів.
Соціальні ризики	Аналіз соціального середовища	Оцінка соціально-економічних умов, рівня безробіття, рівня освіти, криміногенної ситуації, рівня зайнятості, задоволеності роботою, соціального захист працівників та інших факторів, що впливають на підприємство. Використовується для розуміння зовнішніх соціальних факторів, що можуть вплинути на підприємство та для моніторингу соціального стану підприємства та виявлення потенційних ризиків.

Продовження табл. 2

Аналіз трудових відносин	Оцінка стану трудових відносин, рівня задоволеності працівників, наявності конфліктів та страйків. Дозволяє виявити внутрішні соціальні ризики, пов'язані з працівниками.
Аналіз корпоративної соціальної відповідальності	Оцінка дотримання підприємством принципів корпоративної соціальної відповідальності, зокрема впливу на місцеві громади та навколишнє середовище. Використовується для виявлення потенційних соціальних ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємства.
Паблік-релейшнз (Public Relations) та зворотний зв'язок	Моніторинг громадської думки та взаємодія з суспільством через PR-кампанії та отримання зворотного зв'язку. Використовується для управління репутацією та зниження соціальних ризиків.

Систематизовано авторами на основі [1, 3, 6, 8, 9, 10, 12, 14].

Отже, сучасні методи оцінювання ризиків включають якісні, кількісні та інтегровані методи (на основі інтеграції новітніх технологій та стратегій). Ключовими тенденціями в управлінні ризиками є конвергенція технологій (зростання кількості даних та розвиток технологій, таких як хмарні обчислення, потребують нових підходів до управління ризиками, включаючи використання динамічних та адаптивних моделей оцінки ризиків) та вплив людського фактора (пандемія COVID-19 підвищила значущість ризиків, пов'язаних з віддаленою роботою та кібербезпекою. Це вимагає удосконалення стратегій безпеки та управління ризиками для захисту інформації та підтримки продуктивності).

Висновки. Перспективи подальших досліджень. Ефективне оцінювання наведених ризиків вимагає комплексного підходу, який включає використання як кількісних, так і якісних методів. Це дозволяє вчасно виявляти потенційні загрози та ризики з якими може стикнутися підприємство, отримувати їх всебічну, повну картину, забезпечувати дотримання законодавчих вимог, розробляти адекватні заходи і стратегії для їх мінімізації та забезпечення стійкого розвитку підприємства, його позитивного іміджу. Регулярний моніторинг та аналіз ризиків сприяє зміцненню економічної безпеки підприємства та зменшує ймовірності соціальних, правових, репутаційних, фінансових та інших проблем.

© Українська інженерно-педагогічна академія

© ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами»

© Сластяникова А., П'ятодверний М.

Перспективами подальших досліджень є розробка алгоритмів впровадження комплексних систем управління ризиками на основі інтегрованого підходу, зокрема ESRM; застосування баєсових мереж та інших динамічних методів оцінки ризиків, які дозволяють своєчасно оновлювати методології оцінки ризиків і приймати обґрунтовані рішення.

Список використаної літератури:

1. Аберніхіна І., Савчук Л. Система управління майновими ризиками підприємства як складова його економічної безпеки : монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2009. 153 с.
2. Архипенко Т. А., Іванова М. І. Теоретичне дослідження небезпек, загроз та ризиків у економічній безпеці підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. № 1. С. 1-10.
3. Гаврись П. О., Гаврись М. О., Гаврись О. М. Особливості управління ризиками та організації внутрішнього аудита на промислових підприємствах. *Бізнесінформ*. 2020. № 9. С. 128-135.
4. Глушевський В. В., Метрик Р. Ю., Смородін В. В. Моделювання адаптивних механізмів зниження ризиків виникнення загроз економічній безпеці підприємства. *Бізнесінформ*. 2017. № 9. С. 140-147.
5. Голобурда Ю. В. Аналіз та систематизація методів оцінювання р. *Бізнесінформ*. 2011. № 7. С. 146-148.
6. Дмитренко В. І. Система економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*,. 2019. № 4. С. 156-164.
7. Дуднева Ю. Ризики організацій сфери послуг: підходи до класифікації. *Адаптивне управління: теорія і практика. серія економіка*. 2018. № 5. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/78>.
8. Жигір'я А. А. Методи кількісної оцінки ризику економічного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4388>.
9. Колесник Т., Колонтаєвський О. Оцінка ризиків на приватному підприємстві. *Комунальне господарство міст*. 2018. № 141. С. 17-21.
10. Кошельок Г. Методика проведення стрес-тестування ризиків грошових потоків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 5. С. 143-149.
11. Литовченко О. Підходи до ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 398-404.
12. Мушнікова С., Корсаков Д. Мотиваційний механізм управління економічною безпекою підприємств. *Адаптивне управління: теорія і практика*.

серія економіка. 2020. № 9. URL:
<https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/322/287>.

13. Проскура В., Білак Р. Методологічні підходи до управління ризиками. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 599-607.

14. Прохорова В., Черепня Г. Концептуальні основи управління ризиками машинобудівних підприємств з урахуванням аналітико-інструментального підходу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. № 25.4. С. 184-189.

15. Савчук Л., Аберніхіна І. Методичний підхід до класифікації ризиків в аспекті побудови системи ефективного страхового захисту підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2006. Т. 2, № 216. С. 396-401.

16. Теоретичні концепти економічної безпеки: ризик, загроза, небезпека / Н. І. Гавловська та ін. *Development Service Industry Management*. 2023. № 3. С. 35-39. URL:
<https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/20/22>.

References:

1. Abernikhina I., Savchuk L. Systema upravlinnia mainovymy ryzykamy pidpryemstva yak skladova yoho ekonomichnoi bezpeky : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Porohy, 2009. 153 s.

2. Arkhyenko T. A., Ivanova M. I. Teoretychne doslidzhennia nebezpek, zahroz ta ryzykiv u ekonomichnii bezpetsi pidpryemstva. Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku. 2023. № 1. S. 1-10.

3. Havrys P. O., Havrys M. O., Havrys O. M. Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy ta orhanizatsii vnutrishnoho audyta na promyslovykh pidpryemstvakh. *Biznesinform*. 2020. № 9. S. 128-135.

4. Hlushchevskiy V. V., Metryk R. Yu., Smorodin V. V. Modeliuvannia adaptivnykh mekhanizmiv znyzhennia ryzykiv vynyknennia zahroz ekonomichnii bezpetsi pidpryemstva. *Biznesinform*. 2017. № 9. S. 140-147.

5. Holoburda Yu. V. Analiz ta systematyzatsiia metodiv otsiniuvannia r. *Biznesinform*. 2011. № 7. S. 146-148.

6. Dmytrenko V. I. Systema ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv budivelnoi haluzi. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 2019. № 4. S. 156-164.

7. Dudnieva Yu. Ryzyky orhanizatsii sfery posluh: pidkhody do klasyfikatsii. *Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. seriia ekonomika*. 2018. № 5. URL:
<https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/78>.

8. Zhyhir A. A. Metody kilkisnoi otsinky ryzyku ekonomichnoho rozvytku pidpryemstva. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 10. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4388>.

9. Kolesnyk T., Kolontaievskiy O. Otsinka ryzykiv na pryvatnomu pidpriemstvi. Komunalne gospodarstvo mist. 2018. № 141. S. 17-21.
10. Koshelok H. Metodyka provedennia stres-testuvannia ryzykiv hroshovykh potokiv pidpriemstva. Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk. 2017. № 5. S. 143-149.
11. Lytovchenko O. Pidkhody do identyfikatsii ta otsinky finansovykh ryzykiv pidpriemstva. Ekonomika i suspilstvo. 2018. № 16. S. 398-404.
12. Mushnykova S., Korsakov D. Motyvatsiinyi mekhanizm upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv. Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. seriia ekonomika. 2020. № 9. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/322/287>.
13. Proskura V., Bilak R. Metodolohichni pidkhody do upravlinnia ryzykamy. Ekonomika i suspilstvo. 2017. № 9. S. 599-607.
14. Prokhorova V., Cherepnia H. Kontseptualni osnovy upravlinnia ryzykamy mashynobudivnykh pidpriemstv z urakhuvanniam analityko-instrumentalnoho pidkhodu. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. 2015. № 25.4. S. 184-189.
15. Savchuk L., Abernikhina I. Metodychnyi pidkhid do klasyfikatsii ryzykiv v aspekti pobudovy systemy efektyvnoho strakhovoho zakhystu pidpriemstva. Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. 2006. T. 2, № 216. S. 396*401.
16. Teoretychni kontsepty ekonomichnoi bezpeky: ryzyk, zahroza, nebezpeka / N. I. Havlovska ta in. Development Service Industry Management. 2023. № 3. S. 35–39. URL: <https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/20/22>.

Anzhelika Slastianyкова

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of Economics and Management,
Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering and Pedagogical
Academy" of Kharkiv National University named after V. N. Karazin,
Kharkiv, Ukraine

Maksym Piatodvernii

applicant of the 1st year of the third

educational and scientific level of higher education (PhD),

Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering and Pedagogical
Academy" of Kharkiv National University named after V. N. Karazin,
Kharkiv, Ukraine

Risks in the economic security system of enterprises: assessment methods

Abstract. The article substantiates that the market economy and fierce competition are the main sources of risks, threats, dangers and unforeseen situations in the activities of business entities. It is emphasized that the concept of economic security is closely related to the concepts of risk, challenge, threat, danger. It is noted that risk theory allows analyzing various threats (an integrated risk theory that

© Українська інженерно-педагогічна академія

© ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами»

© Сластиянікова А., П'ятодверний М.

combines several methodologies and approaches, allowing to take into account both quantitative and qualitative aspects of risks), determine their probability and impact (probability theory - based on the use of mathematical distribution models for analysis risks), develop strategies and measures aimed at reducing risk and ensuring sustainability of economic activity (expected utility theory, portfolio theory (Markowitz model), behavioral risk theory, catastrophe theory (chaos theory), game theory). After analyzing a certain number of publications and taking into account the assets of the researchers, the authors identified the main six groups of risks that most enterprises face in the course of their economic activity (financial, operational, strategic, legal, reputational, social risks). It is substantiated that the analysis and assessment of risks takes place using certain methods of quantitative and (or) qualitative assessment. It has been proven that, depending on the need, combinations of several methods can be used, or specific methods inherent only to a certain group of risks. Systematization of risk assessment methods used for all (or most) enterprise risk groups and specific risk assessment methods used for individual enterprise risk groups is proposed. The key trends in risk management have been identified as technology convergence (the growth of data and the development of technologies such as cloud computing require new approaches to risk management, including the use of dynamic and adaptive risk assessment models) and the impact of the human factor (the COVID-19 pandemic has increased significance of risks related to remote work and cyber security). It is outlined that the prospects for further research are the development of algorithms for the implementation of complex risk management systems based on an integrated approach, in particular ESRM.

Key words: risks, groups of risks, qualitative assessment methods, quantitative assessment methods, combination of methods.